

XIBALO XA NKARHINYANA

Xana i yini?

Xibalo xa nkarhinyana a hi xibalo xa le tlhelo. I endlelo ro hakela xibalo lexi kolotiwaka, ku tiyisisa leswaku muhakelaxibalo a nga hakeli mitsengo ya le henhla eka nhlelelo, tanihileswi xikweleti xa xibalo xi andlariwaka eka lembe leri faneleke ra nhlelelo. Xi lava leswaku vahakelaxibalo va hakela kwalomuya ka mitsengo mimbirhi nkarhi wu nga se fika wo sungula, enkarhini wa lembe ra nhlelelo, leswi kongomisiweke eka mali leyi ngenaka leyi pimanyisiweke leyi hakerisiwaka xibalo. Hakelo ya vunharhu ya xibalo a yi bohi eku heleni ka lembexibalo, kambe ku nga se humesiwa nhlelelo wa xikweleti xo Hetisela, hambiswiritano, xi kumiwa eka nhlelelo naswona tihakelo ti ta susiwa eka xikweleti xa xibalo xa ntoloveloe eka lembe leri faneleke ra nhlelelo.

Xana i xa va mani?

Munhu un'wana na un'wana loyi a kumaka mali leyi ngenaka (kumbe loyi a hlengetaka mali leyi ngenaka) handle ka muholo, i muhakelaxibalo wa nkarhinyana. Muhakelaxibalo wa nkarhinyana u hlamuseriwile eka ndzimana ya n'we ya Xedulu ya Vumune ya Nawu wa Xibalo xa Mali leyi Ngenaka, Nomboro 58 wa 1962, tanihi –

- munhu un'wana na un'wana hi ntumbuluko loyi a kumaka mali leyi ngenaka, handle ka muholo kumbe xengetelo kumbe hakelomahlweni tanihileswi swi vuriweke eka xiphemu xa 8(1);
- khamphani yin'wana na yin'wana; kumbe
- munhu un'wana na un'wana loyi a byeriweke hi Khomixinara leswaku hi yena muhakelaxibalo wa nkarhinyana.

Lava nga katsiwangiki eka ku va muhakelaxibalo wa nkarhinyana tanihileswi swi hlamuseriweke i –

- mihlangano yin'wana na yin'wana ya vuvuyerisi bya vaaki kumbe titilabu ta vuhungasi;
- nhlango wun'wana na wun'wana wa tikhoporeti, tikhamphani ta vun'winyi bya tindlu kumbe mihlangano yin'wana ya vanhu; na
- vanhu van'wana na van'wana lava nga suseriwa hakela ya xibalo xa nkarhinyana, ku nga:
  - Vinyi va swikepe lava nga ri ki vatshami kumbe valombi va swikepe kumbe va swihahampfhuka;
  - Munhu un'wana na un'wana hi ntumbuluko loyi a nga kumeki mali yin'wana na yin'wana leyi ngenaka ku suka eku endleni ka bindzu rin'wana na rin'wana – loko ku ve hi ku mali leyi ngenaka leyi hakerisiwaka xibalo ya munhu yaloye yi nge hundzi mpimo wa mali leyi hakerisiwaka xibalo (wa lembexibalo ra 2017: eka vahakelaxibalo lava nga ehansi ka vukhale bya 65 - R75 000; vukhale bya 65 ku ya ehansi ka 75 - R116 150 na vukhale bya 75 na ku tlula - R129 850); kumbe mali leyi ngenaka leyi hakerisiwaka xibalo ya munhu yoloye (leyi kumiweke eka ntswalo, tidivhidende ta matikomambe na rhente yyo suka eku hirhiseni ka nhundzu leyi nga fambeku) yi nge tluli R30 000;

Tsundzuka: Tikhamphani hi toxo ti wela eka sisiteme ya xibalo xa nkarhinyana. A ku na ntsariso wa kumbe nsulo wa ximfumo lowu lavekaka ku va muhakelaxibalo wa nkarhinyana. Loko muhakelaxibalo a fanerile ku hakela xibalo xa nkarhinyana, u fanele a kombela no rhumela ntlheriso wa IRP6 hi ku tirhisa eFiling.

Xana i magoza wahi lawa ndzi faneleke ku ya teka ku hlayela mitsengo leyi kolotiwaka?

Ntsengo wa xibalo xa nkarhinyana lexi faneleke ku hakeriwa wu hlayeriwa eka mali leyi ngenaka leyi pimanyisiweke leyi hakerisiwaka xibalo eka lembe ro karhi ra nhlelelo, hi ndlela leyi landzelaka:

- Nkarhi wo Sungula:
  - Hafu ya ntsengo wa xibalo lexi pimanyisiweke eka lembe hinkwaro;
  - Hansi ka xa xibalo xa vatirhi eka nkarhi lowu (ntsevu wa tinhweti);
  - Hansi ka tikhirediti tin'wana na tin'wana ta xibalo xa matikomambe leti pfumeleriweke eka nkarhi lowu (ntsevu wa tinhweti).
- Nkarhi wa Vumbirhi:
  - Ntsengo wa xibalo lexi pimanyisiweke eka lembe hinkwaro;
  - Hansi ka xibalo lexi hakeriweke hi vatirhi eka lembe hinkwaro;
  - Hansi ka tikhirediti tin'wana na tin'wana ta xibalo xa matikomambe eka lembe hinkwaro;

- Hansi ka ntsengo lowu hakeriweke eka nkarhi wo sungula wa xibalo xa nkarhinyana.
- Nkarhi wa Vunharhu (ntsakelo):
  - Ntsengo wa xibalo lexi pimaryisiweke eka lembe hinkwaro;
  - Hansi ka xibalo lexi hakeriweke hi vatirhi eka lembe hinkwaro;
  - Hansi ka tikhirediti tin'wana na tin'wana ta xibalo xa matikomambe lexi pfumeleriweke eka lembe hinkwaro;
  - Hansi ka ntsengo lowu hakeriweke eka mikarhi ya xibalo xa nkarhinyana yo sungula na ya vumbirhi.

Ku kuma vuxokoxoko byo hlaya eka ku hlayela mitsengo leyi faneleke ku hakeriwa, [tliika laha](#).

Xana yi fanele ku hakeriwa njhani?

SARS yi tivisile micinco eka xibalo xa nkarhinyana leyi khumbhaka ndlela leyi vahakelaxibalo va nkarhinyana va fayilaka mitlheriso ya vona ya IRP6. Laha vahakelaxibalo va nkarhinyana vo tala va endlaka mirhumelo ya vona hi ndlela ya xitironiki, SARS yi nge he posi mitlheriso ya IRP6 ku ya eka vahakelaxibalo va nkarhinyana naswona yi nge kopeki (dawunilodeki) ku suka eka webusayiti ya SARS. Sweswi u ta komberwa ku rhumela IRP6 ya wena hi ku tirhisa rin'we ra maendlelo lawa ya nga laha hanshi:

- Titsariseli [SARS eFiling](#). Xitirhisiwa xa eFiling xi ku pfumelela ku kombela ntlheriso wa wena wa IRP6 no endla ntlheriso na tihakelo eka inthanete, no tiyisisa leswaku u kuma mikarhi yo hatlisa yo heta hi yona eka nhlelelo na tihakelo ta vuyiselo wa mali. U nga titsarisela kan'we eka mixaka hinkwayo yo hambana ya swibalo hi ku tirhisa [sisiteme ya vuxokoxoko bya vafuniwa](#).
- Loko ku ve u eFiler khale, hi ndlela yo olova engetela xibalo xa nkarhinyana eka phurofayili ya wena leswaku u ta kota ku fikelela no fayila ntlheriso wa wena wa IRP6 eka inthanete.
- Bela riqingho eka Contact Centre ya SARS eka 0800 00 SARS (7277) ku kombela ntlheriso wa IRP6 kumbe ku kuma swo hlaya mayelana na phurosese yintshwa ya Xibalo xa Nkarhinyana.
- Endzela [rhavi ra SARS](#) ra le kusuhi na wena laha vatirhi va hina va nga ta ku pfuna ku tata no rhumela IRP6 hi ndlela ya xitironiki.

Xana xi fanele xi hakeriwa rini?

- Hakelo yo sungula ya xibalo xa nkarhinyana yi fanele hakeriwa eka tinhweti ta ntsevu ta le ku sunguleni ka lembe ra nhlelelo ra ti 31 Mhawuri kumbe tinhweti ta ntsevu endzhaku ka siku ro hela ka lembeximali leri pasisiweke.
- Hakelo ya vumbirhi yi fanele yi hakeriwa ku nga si fika siku ro hetelela ra ntirho ra lembe ra nhlelelo leri helaka hi ti 28/29 Nyenyenyani.
- Hakelo ya vunharhu i ya hi ntsakelo naswona yi nga hekeriwa –
  - eka tinhweti ta nkombo ta lembe ra nhlelelo, laha lembe ra nhlelelo ri helaka hi Nyenyenyani, laha ku nga ti 30 Ndzhati na
  - le ka tinhweti ta ntsevu ta lembe ra nhlelelo, eka xiyimo xin'wana na xin'wana.

Xitsundzuxo xa Nkoka: Tsundzuka leswaku, ku endla rhumelo wa wena hi nkarhi, u tiyisisa ku va na rhumelo lowu pfumalaka swiphiso no famba kahle. Rhumelo lowu hlweleke wu nga ku fikelerisa leswaku u va na mindziho na ntswalo.